

Понятие «маргинальной личности» имеет двоякую природу: оно может употребляться как в отрицательном значении, что зачастую и происходит, так и в положительном. В негативном смысле оно употребляется по отношению к люмпенам, изгоям, бродягам и т.д., а в позитивном – по отношению к людям, творчески преодолевающим стереотипы, устоявшиеся принципы деятельности.

Таким образом, часть населения, находящаяся на обочине социальной организации общества, в современной литературе называют *маргинальной*, а процесс увеличения объема и влияния этой группы – *маргинализацией*.

Возрастание объема маргинализованной и маргинализирующейся части населения имеет своим следствием усложнение внутренней структуры этой группы. Если на более ранних этапах в качестве маргиналов выступали главным образом люмпен-пролетарии, характерными чертами которых были полная десоциализация, идентификация с уголовным миром, отсутствие образования и профессиональной квалификации, низкий уровень социальных ожиданий и т.д., а также группы, находящиеся на пути к превращению в люмпенов, то в нынешних условиях членение стало более дробным. Наряду с люмпен пролетариями возникла и быстро растет категория, которую можно было бы назвать новыми маргиналами. В эту категорию входят лица, устойчиво вытесненные из производственного процесса, но в то же время обладающие высоким уровнем общей и профессиональной подготовки, завышенными социальными ожиданиями, политической активностью¹.

Причины становления человека на преступный путь вряд ли можно объяснить, если не обратиться к социально-психологическим категориям статуса личности в окружающей среде, обстоятельствам включения в трудовую деятельность, месту проживания и т.д. В криминологической литературе отмечается, что ни одна из причин антиобщественного поведения индивида не действует изолированно от целого комплекса неблагоприятных обстоятельств предшествующего развития личности и ситуации, сложившейся к моменту совершения преступления².

Процессу вовлечения в общеуголовную преступную деятельность (*криминализации*) более всего подвержены маргинальные подгруппы – «*группы риска*»:

1. бедная часть населения;
2. безработные либо фиктивно занятые;
3. представители «социального дна», а именно нищие, бомжи, бродяги, беспризорники и др.;
4. вынужденные переселенцы: лица, мигрирующие из села в город, беженцы из «горячих точек»;
5. лица, освобожденные из мест лишения свободы либо лица, вернувшиеся с военной срочной службы.

Все эти категории представлены в любом обществе, вопрос заключается в их количественном соотношении с «благополучной» частью общества.

Отдельное место среди «групп риска» занимают лица, освобожденные из мест лишения свободы. Не у всех из них процесс социальной адаптации проходит гладко, возникает определенный социальный и психологический барьер, что приводит к состоянию социальной отчужденности. И чем больше степень такой отчужденности, тем больше вероятность совершения освобожденным нового преступления³.

К тому же нельзя не учитывать и то обстоятельство, что в ряде случаев сам освобожденный не стремится порвать с преступным прошлым. «Психологическое объяснение этим фактам можно найти в том, что прежний образ жизни, навыки и понятия оказываются сильнее, чем противодействующие им факторы и условия, в которые попадает освобожденный из мест лишения свободы. Выходя на свободу, освобожденный ищет связи с теми, с кем познакомился в местах заключения, чье влияние испытывал долгое время, чью психологию и взгляды впитал в себя»⁴.

Чем-то похожую картину можно наблюдать и среди лиц, вернувшихся после прохождения военной срочной службы. Будучи практически отстраненными от всего общества (не считая краткосрочного отпуска домой), живя по правилу «выживает сильнейший» (распространенная «дедовщина» в армии), молодые люди возвращаются в наше общество уже с несколько измененными моральными ценностями и взглядами. Зачастую привычку решать проблемы при помощи силы они переносят в свою «гражданскую» жизнь, результаты которой не заставляют себя ждать.

Подводя итог всему вышесказанному, необходимо отметить, что криминализация общества – вовлечение все большего числа граждан в криминальную деятельность – напрямую связана с процессом маргинализации этого общества. Поэтому для эффективной борьбы с преступностью необходимо решить социально-психологические проблемы маргинальных личностей. Например, необходимо повысить социальный статус личности, уровень образованности населения, материального достатка. Все это позволит, на мой взгляд, не только остановить процесс маргинализации, но и повернуть его вспять. И, возможно, нынешние маргинальные личности, вновь обретая свое место в нашем обществе, откажутся от дальнейшего совершения преступлений.

Література

1. Голенкова З.Т., Игитханян Е.Д., Казаринова И.В. *Маргинальный слой: феномен социальной самоидентификации*//Социс. – 1996. - №8. – с.12-17.
2. *На изломах социальной структуры / Руководитель авт. Коллектива А.А. Галкин.*– М.: Мысль, 1987. – 315, [5] с.
3. Карпец И.И. *Проблема преступности.*- М., 1969. – 254 с.
4. Тарарухин С.А. *Преступное поведение. Социальные и психологические черты.*- М.: Юрид.лит., 1974. – 224 с.
5. Шмаров И.В. *Предупреждение преступлений среди освобожденных от наказания (Проблема социальной адаптации).*- М.: Юрид.лит., 1974. – 135 с.

¹ На изломах социальной структуры / Руководитель авт. коллектива А.А.Галкин. – М., 1987.- С.55.

² Тарарухин С.А. Преступное поведение. Социальные и психологические черты.- М., 1974.- С.177.

³ Шмаров И.В. Предупреждение преступлений среди освобожденных от наказания.- М., 1974.- С.61.

⁴ Карпец И.И. Проблема преступности.- М., 1969.- С.159.

В. Тараненко,
студентка IV курсу юридичного факультету
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

ВКРИМІНОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ЗАПОБИГАННЯ ТОРГІВЛІ ЖІНКАМИ

Однією з форм порушення прав людини в сучасному світі є торгівля людьми. До тенет торговців живим товаром потрапляють жінки, чоловіки і діти. Поширеною формою серед жертв є підлітки, зокрема, дівчатка. Ця ж проблема торкнулась і українського суспільства.

За результатами проведених досліджень спеціалістами Міжнародного жіночого правозахисного центру "Ла Страда-України" можна зробити висновок про те, що в більшості випадків, як свідчить практика, торговці вивозять жінок віком від 17 до 26 років з маленьких містечок, що є безробітними чи неодруженими шляхом обману по газетних об'явах¹, через шлюбні агентства, фірми, які пропонують роботу, різноманітні конкурси краси тощо. А фактично їх використовують в інших цілях, зокрема в секс бізнесі. Це тяжко відбивається на їх психологічному та фізичному станах, тому дівчата, які повернулися з тенет торговців, потребують психологічної, а інколи і хірургічної допомоги.

Українських жінок та дітей для їх сексуальної експлуатації продають частіше всього до Турції, Чеської Республіки, Німеччині, Греції, Югославії, Румунії, Литви, Латвії, Естонії, Росії, Ізраїлю, Сирії, Китаю, в Об'єднані Арабські Емірати.

Українська держава вже зробила перші кроки у протистоянні цьому жахливому злочину: у 1998 році Кримінальний кодекс України було доповнено статтями 115-2 та 124-1, які стосуються покарання за незаконні дії щодо усиновлення (удочеріння) та за торгівлю людьми, та у 1999 році Прем'єр-Міністром України підписано державну Програму запобігання торгівлі жінками та дітьми, створено відділи по боротьбі з торгівлею людьми у системі Міністерства внутрішніх справ.

Для вирішення цієї проблеми Верховна Рада України, приймаючи новий Кримінальний кодекс, що вступив у законну силу з 1 вересня 2001 року, у ст. 149 передбачила кримінальну відповідальність за торгівлю людьми або іншу незаконну угоду щодо передачі людини, а саме продаж, іншу платну передачу людини, а так само здійснення стосовно неї будь-якої іншої незаконної угоди, пов'язаної із законним чи незаконним переміщенням за її згодою або без згоди через державний кордон України для подальшого продажу чи іншої передачі іншій особі (особам) з метою сексуальної експлуатації, використання в порнобізнесі, втягнення в злочинну діяльність, залучення в боргову кабалу, усиновлення (удочеріння) в комерційних цілях, використання у збройних конфліктах, експлуатація її праці. На мій погляд, торгівлю людьми слід визначати як навмисне з корисливих спонукань викрадення чи захоплення людини шляхом насильства чи введення в оману з метою продажу чи іншої її платної дійсної передачі іншим особам у такий стан, в якому людина втрачає можливість вільно розпоряджатися собою.

Станом на червень 2001 року по Україні порушено 34 кримінальні справи за ст. 124-1 Кримінального кодексу УРСР 1960 року, тоді коли реальні масштаби торгівлі жінками та дітьми з метою їх сексуальної експлуатації чи використання в порнобізнесі в багато раз більше. Це свідчить про високий рівень латентності, що характерний для даного виду злочинів. Як свідчить практика для успішної протидії цим злочинам, окрім інших аспектів важливо впливати на потенційних потерпілих (так званий віктимологічний аспект) запобігання торгівлі жінками. Більшість злочинів цієї категорії вчинюються внаслідок необізнаності жінок та дівчат з дійсними умовами роботи, що їм пропонується в інших державах та наслідками, які можуть наступити в разі перевезення їх за кордон.

Тому для попередження віктимної поведінки жінок і дівчат в Україні необхідна цілеспрямована правова освіта молоді, роз'яснення, до яких негативних наслідків призводить переїзд за кордон на пропозицію сумнівних фірм. Для цього необхідно створити розгалужену систему органів, які повинні займатися правовою освітою молодих жінок і неповнолітніх, це можуть бути неурядові організації, навчально-виховні заклади освіти та батьківські збори.

Веденням превентивної освітньої компанії по запобіганню торгівлі жінками повинні займатись неурядові організації. Їх робота повинна спрямовуватися на обізнаність молоді з проблемами торгівлі жінками як через засоби масової інформації, так і через лекційну роботу та неформальне спілкування. На сьогоднішній день превентивну освітню діяльність проводять такі неурядові організації, як: Міжнародний жіночий правозахисний центр «Ла Страда-Україна», Феміністська організація «Жіноча громада» м. Харків, Донецька міська громадська жіноча організація «Венера» та інші.

Розвиток світового співтовариства в останні десятиліття все частіше ставить перед системою освіти завдання розвивати в людині зі шкільного віку почуття гідності, усвідомлення своїх прав та місця в суспільстві, а також можливостей реалізації своїх прав та свобод у житті.

В закладах освіти повинна складатися певна система науково-методичної роботи, яка включає масові, групові та індивідуальні форми. Масові форми - цільові семінари, практикуми, педагогічні читання, науково-практичні конференції, симпозиуми та ін. Групові форми - педагогічні та вчені ради, методичні об'єднання, творчі групи, школи передового педагогічного досвіду, педагогічної майстерності, практикуми та ін. Індивідуальні форми роботи - самоосвіта, наставництво, стажування, наукові дослідження та ін.

У процесі виховної роботи з учнівською та студентською молоддю має бути відображена соціально-правова допомога молодій людині в розвитку її творчої індивідуальності, почуття людської гідності, розуміння ролі чинного законодавства як засобу забезпечення її законних інтересів.

Для цього необхідно посилити лекційну роботу, організацію конкурсів, фестивалів, акцій, юридичних консультацій, клубів, університетів правових знань, лекторіїв (кіно, відео) правових знань, зустрічей із працівниками правоохоронних органів, проведення вечорів запитань та відповідей, олімпіад, конкурсів, тижнів та місячників правових знань у галузі прав людини.

При проведенні виховної роботи з учнями та студентами необхідно: підкреслювати, що торгівля людьми - одне з фундаментальних порушень прав людини; наводити конкретні статистичні дані щодо статусу жінок України. Для виконання поставлених завдань доцільно: насичувати інформацію прикладами (відеофільм, періодична преса) про сутність та наслідки торгівлі людьми; наводити приклади про фактичні тяжкі умови повсякденного життя жінок та дівчат за кордоном; проводити аналіз факторів, які впливають на торгівлю жінками та дівчатами в Україні та регіонах, як одну із причин порушення прав людини й основних свобод жінок та дівчат.

Слід поступово формувати знання у підлітків, що стосуються вирішення вищезгаданих ситуацій, зокрема, про: порядок звернення за захистом до органів державної виконавчої влади та прокуратури; порядок звернення за судовим захистом; використання правової допомоги адвоката, звернення до засобів масової інформації, неурядових організацій; звернення за захистом до міжнародних організацій.

Слід підкреслити, що робота по роз'ясненню та вивченню чинного законодавства, міжнародних актів повинна проводитись з урахуванням вікових, індивідуальних особливостей учнівської та студентської молоді.

Враховуючи, що батьки готують свою дитину для майбутнього самостійного життя, яке несе у собі численні обов'язки як перед собою, так і перед суспільством, навчально-виховні заклади повинні здійснювати організаційно-практичну роботу по формуванню їх педагогічної культури. Теоретична пропаганда серед батьків із проблеми запобігання торгівлі жінками та дівчатами повинна здійснюватись різними шляхами: проведення батьківських зборів, конференцій, перегляд і обговорення відео, кінофільмів, телепередач, проведення індивідуальних консультацій та зустрічей з юристами, представниками неурядових жіночих організацій. З метою позитивного впливу родини та сім'ї на формування молоді слід піднімати пріоритети родинного виховання, акцентувати увагу батьків на відповідальності сім'ї за виховання й долю дитини (ст. 51 Конституції України).

¹ Литвин Р. 16-літню Катю работорговці перевозили через границу в... стекловате // Сегодня-2001-13 вересня - С. 20.